

השיעור השבועי

גליון מספר 496

כתב וערך השיעור:

הרב דביר פריץ שליט"א

הרב המקדים: הג"ר יצחק ברכה שליט"א
רב אורח: הג"ר משה צדקה שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזמים ומשודר דרך תליון והרדיו ובקוויס רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א.

ר"ת	יציאה	כניסה
21:06	20:10	19:19
21:03	20:09	19:17
21:07	20:12	19:21
21:03	20:09	19:17

בהדר בחקוהי | כ"ו אייר תשפ"ה

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 053-4774733

הלכות ספירת העומר - ד

אזכרת הגר"ע עטיה זצ"ל. גזרת הגיוס. שיעור חלה. לשער במשקל. לשמור זמן ר"ת גס בארץ ישראל. חומר קריאת ספרים חיצוניים. המנהג שהש"ץ סופר וכולם אחריו. מצוות צריכות כוונה בדרבנן. שכן רצה בסעודה שלישית. כוונה נגדית. השומע ברכה מחבירו אם לא מתכוין לצאת אינו יוצא

שור המפכים

א. דיברו כאן על ראש הישיבה מוהר"ר עזרא עטיה זצ"ל, ידוע שהיה זה ראש הישיבה ששלח את מרן למצרים בהיותו צעיר לימים בגיל 27, שיכהן כאב בית דין.² ולפני כן כשמרן היה בגיל 25, 26, היה יושב בבית הדין יחד

¹ מדברי הגאון הרב יצחק ברכה שליט"א: קטונתי מלדבר בפני מורנו הראשון לציון שליט"א, אבל ציווה עלינו לדבר לכבוד רבי עזרא עטיה ע"ה, והזכרנו שזכה להקים עולה של תורה, ובעיקר בזכות שהעמיד את מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, שהעמיד את כל הדור הספרדי, זו זכות עצומה שלא היתה בעולם, אין מי שיכחיש את זה! וצריך לחזק את ידי הרב שליט"א בענין הגיוס, שאין הבדל בין בחור לומד ללא לומד, גם מי שלא לומד ילמוד, וסופו להיות תלמיד חכם. אבל רוצים ח"ו לגרום לאיבוד הגוף ואיבוד הנשמה, ואם ילך למקום כזה ח"ו, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו" (דברים ג, טו) - הקב"ה ישוב, ואז מי ישמור עלינו? השמירה הגדולה אלו עמלי התורה - בני התורה.

אין בעולם אחד שיועד את משנת מרן אביו זצ"ל כמו הרב שליט"א, והרב מוסר נפש על בני התורה, אביהם של בני התורה, שומר ודואג שחלילה וחס לא יקחו לצבא אפילו בחור אחד. והרב שליט"א המוסמך לומר תורת אביו. רבי יעקב עדס אמר לי שהרב שטרנבון שולח לחזק את ידי הרב, ואמר שהיום גם גזרו את גזירת הגיוס לבני הישיבות, וגם גזרו להצניע את הגזירה, שלא לדבר על זה... הנה בישיבה שלנו, רוצים לקחת כבר שלשה בחורים, והם נמצאים בפחד. וחלילה וחס לא נמוסר אף נשמה! עוד אמר רבי יעקב עדס בשם רבי חיים קנייבסקי שעל זה נאמר גדול המוסיאו יותר מן ההורגו (במ"א, כה). נעמוד בחירוף נפש לא לתת שום בן ישיבה בשום אופן, והרב עומד ומחזק את בני התורה, ה' יאריך ימיו בטוב, ויתן לו כוחות, בריאות שלימה, אריכות ימים ושנים, ויזכה לראות משיח צדקנו אמן.

מדברי הגאון הרב משה צדקה שליט"א: כבוד מרן הרב הראשי, כבוד הגאון רבי דוד - בנו של רבי עזרא עטיה ע"ה, כל הרבנים, קהל קדוש. היום חל יום פטירתו של רב רבנן רבי עזרא עטיה ע"ה, יהי רצון שיעמוד בתפלה על כלל ישראל. מי יכול לדבר על הרב, כל רבני הדור היו מתבטלים אליו, והנחיל דרך לתלמידיו - מרן הרב עובדיה, מר אבי ע"ה ועוד - שכמה שהיה גדול בתורה, לא עזב את המון העם, למד ולימד את גדולי הדור שלמדו אצלו, אבל גם היה מדרוך את המון העם - היה במצרים והנחיל תורה, וגם מרן זצ"ל המשיך שם במצרים על פי שליחותו. זו היתה דרך רבותינו הספרדים, ללמוד וללמד, לא להיות ראש ישיבה שנמצא רק בישיבה, אלא ללכת להמון העם.

רבותינו (סנהדרין צח): אמרו, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. למה לא אמרו שבחבלו משיח כולם יתגייסו לצבא? ואדרבה אמרו להפך, שבחבלו של משיח כולם יתגייסו לישיבות - גם החיילים ילכו לישיבות להרבות תורה. כי לעם ישראל אין שום דבר מלבד התורה הקדושה, והתורה אומרת "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך". כל גדולי הדורות עסקו רק בתורה, והם המנחים אותנו, לכן אין מה להתנוכח אם ללכת לצבא או לא, ואפילו אומרים לנו על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל אנחנו שומעים להם. יש מכתב שכתבו גדולי הדור, שיש איסור חמור להשתתף בשבתות השכונות שלהם, שהם מלאים מכשולות רבות, והזהירו באזהרה חמורה לבל יתפתה שום

עם חכם עזרא עטיה שהיה אב"ד, ורבי יהודה שאקו, ולא היו הרבה תיקים, כי היו מתפשרים ולא על כל דבר היו מגיעים לבית הדין, אבל הדיינים היו צריכים לבוא לבית הדין, והרב היה מביא את מחברתו, אחר שבלילה כתב הערות על סדר הבן איש חי, וכשצילמתי את המחברת הזו³ שאלתי את

תלמיד ליפול ברשתם, ובאו על החתום, מרן רבנו זצ"ל, רבי יצחק כדורי, חכם שלום כהן, חכם שבתי אטון, הרב בעדני, (הרב משה צדקה שליט"א), חכם יהודה מועלם, ועוד (המכתב מובא בילקו"י כיבוד או"א פרק ט הע' ס). ואחר שכן הורו כל הרבנים, התורה מצווה "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך".

כעת שאנחנו מצפים לבית שלישי, יש את העונן של הטלפונים, בא היצר וסידר את כולם, נתן אוכל ושתייה, והכניס כדור רעל... אמר: תלמודו תורה, תעשו את כל המצוות, עם טלפון לא כשר, ואם יש פריצות הכל לא שווה כלום, כי על כל העבירות לא כתוב שהקב"ה בורח, אבל על זה נאמר "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו"!

בזכות רבי עזרא עטיה, ובזכות רבינו עובדיה, נזכה לגאולה שלמה רוחנית וגשמית, ונברך את הרב שממשיך בדרכו של מר אביו ע"ה, שיחיה חיים ארוכים טובים ומתוקנים, וכן לכל הרבנים ולכל הקהל הקדוש. אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לראש ישיבת פורת יוסף, הגאון הגדול, בנן של קדושים, הגאון רבי משה צדקה שליט"א, שחזק את כולנו בדברים חשובים. הקב"ה יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, מתוך בריאות, עד מאה ועשרים.

ברשות הגאון הגדול, חבר בית הדין הגדול, רבי דוד עטיה, בנו של מורנו ורבנו ראש הישיבה, רב רבנן, הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל, שמכבד אותנו בנוכחותו. יאריך ימים ושנים עד מאה ועשרים.

חזק וברוך להגאון רבי יצחק ברכה, ראש ישיבת עטרת יצחק, הוא זכה להכיר את ראש הישיבה רבי עזרא עטיה, ואמנם רבי עזרא לא היה מלמד בתקופתו, אבל ראינו והכרנו אותו, כמה יש בדור שזוכרים אותו, והוא אחד מהמעטים שזכו. זכה והקים ישיבה בדרך העיון של רבי עזרא עטיה. מי שרוצה לראות את דרך העיון של רבי עזרא, יראה קצת מן הקצת בספרו "עלה עזרא" ובהקדמת מרן האבא זצ"ל שם. ורבי יצחק ברכה ה' ישמרהו הולך באותה דרך, מן הראוי היה שיהיו בישיבתו מאות בחורים, אבל אין לו מקום, וזכו התלמידים שלמדו אצלו, אני מכיר את הבוגרים שלו, יראי שמים בתכלית, בעלי הבנה, שקועים בלימוד. אשריו ואשרי חלקו שמעמיד תלמידים הרבה. שיזכה עוד לעשות כהנה וכהנה. אמן ואמן.

² מרן האבא בזמנו היה מגולח, ופנה לרבנית ואמר לה: תשמעי, חכם עזרא עטיה שולח אותי להיות רב במצרים, ואין אפשר שאלך בלי זקן, אני צריך לגדל זקן. והיא הסכימה מיד. וכי הרב אמריקאי? הוא ירושלמי... אגב, למה חכם עזרא עטיה הגיע לקהיר? כי בארץ רצו לגייס אותו לצבא העות'מאני - לפני קום המדינה, ולכן ברח למצרים, וכשנתבטלה הגזירה חזר לארץ, ואז שלח את מרן לשם.

³ זו מחברת בכתב ידו של הרב, חלק מהדפים בכתב חצי קולמוס, והיום לא כולם יודעים לפענח כתב זה, וגם הערות של מרן על כך החיים יש אצלי בכתב חצי קולמוס, שהוא לא כתב רש"י אלא שונה.

דברי חיזוק ועידוד

ו. פעמים רבות הייתי נוכח כשמרן היה הולך לרבי עזרא עטיה, היה יושב על המיטה ומושיב את מרן לידו, ומדברים ביניהם בדברי תורה, ולפעמים הרב היה משתתף בפניו, תראה מה עושה לי רב פלוני - רב אמיתי, זה שתמיד מצערים אותו אנשים ועושים לו צרות... - והרב ע"ה היה מחזק ומעודד אותו, ואחר כך היה יוצא עם גרביים ומלווה אותו עד המדרכה. פעם רבי עזרא אמר לבנים לצאת, ואני נשארתי כי אמר: 'הדא זריר' - זה קטן, אבל הבנתי כל מה שדיברו... והיה מחזק את הרב מאוד, היה אומר לו: 'יוסף' גימטריא 'קנאה' (נחל קדושים בראשית טו, י) - פעם אמרתי חידוש שזה נכון גם על מי ששם משפחתו 'יוסף'... ויקנאו בו אחיו - והיה מעודדו שלא ישים לב אליהם. היה אחד שרצה להתמודד נגד מרן לרב ראשי לת"א, ורבי עזרא סיפר למרן שקרא לו לביתו, וכמעט זרק אותו מביתו אם יתעקש.

למה ללכת עם הימין?

ז. רבי עזרא העמיד תלמידים ראשי ישיבות, חכם יהודה צדקה, חכם בן ציון אבא שאול, וגם רבני קהילות באמריקה, חכם ברוך בן חיים, הרב ציון לוי מפנמה, הרב קצין מניו יורק, הרב שרבי מקולומביה, הרב שלים מפריז, ועוד. יהי רצון שזכות הצדיק הזה שנפטר לפני 55 שנה, תעמוד לנו, שתתבטל גזירת הגיוס, זו גזירה שכואבת לכולנו, אם היינו הולכים עם השמאל היה הרבה יותר טוב, היו מעבירים את החוק, אבל דבוקים בימין, לא יודע מה מצאו אצל הימין. בכל אופן צריך להתפלל לקב"ה שיבטל גזירת הגיוס, שבני הישיבות יוכלו ללמוד בשקט ולא בפחד. ביום חמישי בחור ישיבה הראה לי צו מעצר שרוצים לעצור אותו, מה זה, הוא בן תורה! 77 שנים המדינה קיימת ולא עלה על דעת אף אחד במשך עשרות שנים לגייס בני ישיבות, צריך להתפלל לקב"ה שיחזיר את כל עם ישראל בתשובה, שיניחו לתלמידי החכמים וללומדי התורה, ונמשיך ללמוד בשקט ובבטחה.

כולם אחריי

ח. הגאון רבי זלמן (בש"ע שלו ס' תפ"ט סעיף יב) כתב חידוש לגבי ספירת העומר, במה שאנחנו נוהגים שהשליח ציבור מברך על ספירת העומר וסופר, ואחר כך אנחנו סופרים. התימנים נוהגים שהשליח ציבור מברך וסופר בארמית וכל הציבור סופרים אתו יחד, אבל המנהג שלנו שהש"ץ סופר לפני הציבור, כדי שידעו את המספר ולא יטעו. ובא הגר"ז ועורר שיש מחלוקת תנאים ואמוראים ראשונים ואחרונים האם מצוות צריכות כוונה, והובאה בשלחן ערוך (סימן ס' סעיף ד), ולמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, שסתמן לשמן קאי (ובזה"ב), השומע את הש"ץ סופר, גם כשלא התכוין לצאת והש"ץ לא נתכוין להוציא, לא צריך כוונה ויוצא ידי חובה. ולפי זה איך הציבור חוזרים ומברכים וסופרים את העומר. בפרט לסוברים - המגן אברהם (ס' ס' סעיף ג) בשם הרדב"ז (ס' לה), ועוד - שבדרבנן מצוות אין צריכות כוונה, והלא ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, כמו שדיברנו בשיעור

הראשון על ספירת העומר (ראה גליון השיעור השבועי תוריע מצורע תשפ"ה). לכן הנכון שהש"ץ לא יקדים את הציבור בברכה, וכולם יברכו ויספרו יחד.

מצוות צריכות כוונה בדרבנן

ט. אולם ראשית כל, לדעת מרן השלחן ערוך גם מצוות דרבנן צריכות כוונה, שלא כמי שרצה לומר אחרת בדעתו, וכן משמע בשלחן ערוך מכמה מקומות, שכתב בהלכות ברכת הפירות (סימן ר"ג סעיף ג): אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה, אפילו יענה אמן, אלא אם כן ששמעו מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו, והמברך נתכוין גם כן להוציא ידי חובתו. רואים שרק אם יתכוונו שניהם יוצא ידי חובה. ובספירת העומר הציבור לא מתכוונים לצאת ידי חובה מהשליח ציבור, ולכן גם אומרים לשם יחוד, כיון שכל אחד רוצה לספור בעצמו, וכמו שכתב סברא זו ביחודה דעת (ח"ו ס' כט). וכן בבית יוסף בהלכות ברכת הגומל (סימן ר"ט) כתב, שדין שומע כעונה - להוציא את חבריו ידי חובה, מדין מצוות צריכות כוונה, כמשמעות דברי הגמרא בראש השנה (כ"ט). אמר ליה רבי זירא לשמעיה, איכיון ותקע לי - תכוין ותתקע בשבילי. וכי רצה לומר לו שיתכוין לשם מצוה? אלא בא לומר לו שיתכוין להוציא והוא יתכוין לצאת ועל ידי כך יתחברו ביניהם ויוצא ידי חובה. והבית יוסף כתב כן על דברי הטור שכתב שצריך כוונה שומע ומשמיע בברכת הגומל, וכתב על דבריו דאיתא כמאן דאמר מצוות צריכות כוונה. גם בהלכות קריאת המגילה (ס' תרצ' סעיף יד) כתב מרן שצריך לכוין להוציא את חבריו והשומע צריך להתכוין לצאת. והלא מגילה היא מדרבנן, וכמו שכתבו התוס' (מגילה י"ד: ד"ה ורבי) שקטן לא מוציא ידי חובת מגילה, שהרי זה תרי דרבנן. ומה שאמרו דברי קבלה כדברי תורה זה רק לענין אונן שבפורים מותר בבשר ויין (ס' תרצ"ו ס"ז), רואים שגם במצוות דרבנן צריך לכוין לצאת ידי חובה.

מרן חשש לחולקים

י. הפרי חדש (ס' תפ"ט) רצה להוכיח בדעת מרן שמצוות דרבנן אין צריכות כוונה, כמו המגן אברהם בשם הרדב"ז, ממה שכתב בשלחן ערוך (שם ס"ד): מי ששואל אותו חבריו בין השמשות - ספק יום ספק לילה, ולא עבדינן ספק ספקא בזה - כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה. ע"כ. והרי ספירת העומר דרבנן, והוא לא כיון לצאת, אלא רק עשה טובה לחבירו, ומדוע לא יוכל לחזור ולספור? רואים שלמרן מצוות דרבנן אין צריכות כוונה. אך לפי דברי הפרי חדש תצא סתירה מסימן ר"ג, ר"ט, וס' תר"צ. לכן רבי יונה נבון בנחפה בכסף, וכן המאמר מרדכי ועוד, חולקים על הפרי חדש, ומה שמרן כתב שאם יענה כמה לעומר לא יוכל לספור יותר, כי לחומר איסור ברכה לבטלה מרן חשש לחולקים, כלומר שלמרות שלהלכה מצוות צריכות כוונה, יש אומרים שאפילו בדאורייתא אין צריך כוונה, וכל שכן בדרבנן, ולשיטתם זו ברכה לבטלה.

אפי' לספק כלל. פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה" (עמ' סט). "ובאמת שאני תמה עליו מאד שאיך מלאו לבו לדחות בשתי ידיים שיטת ר"ת ורבותינו הפוסקים הראשונים, והרדב"ז ומרן, ע"פ טענת "מציאות", שלא נסתרה מעיני גאוני ארץ הקודש, ומכללם מרן הש"ע, שפסק כדברי רבינו תם אפי' להקל" (עמ' עה). "והחולק על זה לא חש לקמחיה" (עמ' עו). ומה כוחו גדול לחלק על כל הפוסקים. וע"ע בבי"א ח"ב (ס' כא אות ג), וח"ז (ס' מא אות ב), ובהלכות"ע ח"ג (עמ' קמה), ובחזו"ע שבת ח"א (עמ' רעג) מש"כ מרן זיע"א עוד על האומרים כדבריו.

י' יש שכתבו תירוץ על פי דברי המאירי (ר"ה כח), שבברכת הגומל כל אחד צריך להודות בעצמו. אבל מה יענו על השלחן ערוך לגבי ברכות הנהנין, וברכות הנהנין ודאי דרבנן, והראיה שבעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו (ברכות כז), וכדברי הגמרא בברכות ריש פרק ששי (לה), שבתחילה למדה את מקור הברכות מהפסוק (ויקרא יט, כד) "קודש הלולים לה'", והמסקנה שזו סברא, 'למה לי קרא סברא הוא', ואף שסברא היא דאורייתא (ב"ק מ"ו: מתנות כה"ג), כבר כתבו התוס' (שבועות כ"ב סעיף ד"ה איבעית אימא) שזה בסברא פשוטה שאין עליה עוררין, אבל הסברא לברך בשם ומלכות על המאכל היא לא סברא חזקה, כי אפשר להודות לקב"ה באמירת תודה רבה בלבד. ולכן כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף - כי כל הברכות כולן מדרבנן - חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה (ש"ע סימן רט סעיף ג).

קצת אור בעננים קודם צאה"כ של ר"ת. והאבן עזרא היה בארץ מצרים הסמוכה לאר"י. ומוכח שגם באר"י שייך זמן ר"ת, דבעינן שלא תהיה השפעה של קרני השמש בעננים. ואנן לא בקיאינן בכוכבים בינוניים, שהללו נראים רק אחר שעה וחומש מהשקיעה שלנו, כי צריך שיהיו הכוכבים הבינוניים סמוכים זה לזה. וקודם לזה יש כוכבים בינוניים אבל לא סמוכים זה לזה. ולא בכל הרקיע. ודו"ק. ועולם כמנהגו נוהג אלפי שנים, וגם שירות מצוות מהאכל להתם. וידעו על שינוי הזמנים בין צרפת לאר"י, ואפ"ה ר"ת כתב מה שכתב. ובפרט שמצינו לשלושים ראשונים שכתבו כסדרת ר"ת, ובהם הרמב"ן שהיה באר"י. ואטו כל הראשונים הנז' יטעו בדבר שהמציאות מכחישה.

וגם מרן הש"ע, הפר"ח, החיד"א, מהר"ח אבולעפיא ובית דינו, הסבא קדישא, הרבי ממונקאטש, הרבי מצאנז, ועוד ועוד כולם היו באר"י וכולם כתבו לחוש לר"ת, ומוכח מדברי כל האחרונים שלא חילקו בין אר"י לחו"ל. ומי אנו שנחלוק על האבן עזרא, ועל כל האחרונים גדולי הדורות. וכבר מרן זיע"א כתב להשיב על דבריו בהליכות עולם (ח"ה עמ' סח-טו) שאיך הרהיב עוז לחלוק על כל הראשונים הסוברים כר"ת בזה"ל "ויכמה יש לתמוה על הרב הנז", שאיך כותב לדחות בשתי ידיים שיטת ר"ת וכל קדושים שעמו, ופסק מרן הש"ע וכו', וכל זה איננו שוה למר עד שביטל בהבל פיו סברת כל הגדולים הנז' כעפרא דארעא ח"ו. ושאינו לחושבה

שבת רצה במעודה שלישית

יא. כיוצא בזה, בשלחן ערוך בהלכות שבת (סי' רצ"א סעיף ה) פסק לגבי סעודה שלישית: צריך לעשותה בפת, ויש אומרים שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן, ויש אומרים שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות, ויש אומרים שאפילו בפירות יכול לעשותה - ויש אומרים אפילו ברביעית יין - וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת אלא אם כן הוא שבע ביותר. עכ"ל. לעומת זאת בהלכות ברכת המזון (סי' קפ"ח סעיף ו) מרן פסק שמי שלא אמר רצה והחליצנו בסעודה ראשונה ושניה חוזר, כי חובה לאכול בהן פת, ושם (סעיף ה) פסק שבסעודה שלישית אינו חוזר. והקשו הב"ח (סי' קפ"ח) והמגן אברהם (שם סי' ק"ט) ועוד, לכאורה יש סתירה בדברי מרן, כי אם חובה לאכול פת בסעודה שלישית - וכל אחד צריך להשתדל בכך, ובפרט בקיץ שיותר קל - מדוע כששכח רצה והחליצנו אינו חוזר? ומתירים, שמרן חשש לדעת הסוברים שאינו חייב לאכול פת, ולשיטתם אם יחזור יעשה ברכה לבטלה, ולמרות שפסק שצריך לאכול פת, אבל בענייני ברכות חשש לחולקים. וגם לגבי ספירת העומר, אף שמרן פסק שמצוות צריכות כוונה, לענין ברכה חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ולכן כתב שאם יענה לחבירו כמה היום לעומר יותר לא יוכל לברך.

מאי שנא

יב. כאמור, מרן כתב לגבי ברכת הגומל שצריך כוונת שומע ומשמיע, למשל מי שנסע - לא למירון, אנהנו יושבים ולומדים... - לתת שיעור בבני ברק - שם אוהבים הלכה - וחזרו בערב, החכם מברך ומכוין להוציא את הנהג ידי חובה. כשאני נוסע לחו"ל, אני מכוין על המלווים ופוטר אותם בברכת הגומל, ואחר כך הם שואלים: הרב כיוון עלי? כן... ומשמע מדברי מרן שאם לא התכוונו לצאת לא יצאו, וחוזרים לברך הגומל, ולכאורה למה כאן לא נחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה? ומה שונה מספירת העומר? זו קושיא חזקה שהרבה התחבטו בה, ומעניין שמרן זצ"ל עם כל היקף התורה שלו בכל פרט ופרט, לא ראיתי שעמד בקושיא זו.

שאני ספירה

יג. צריך לומר, שלעולם מרן השלחן ערוך לא חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, שאם היה חושש היה צריך לכתוב בהגומל אחרת, אלא כתב החק יעקב (סי' ק"ט) ששונה ספירה שאפשר שעצם זה שספר נקרא כוונה, כיון שמתכוין על כל פנים לומר כמה ימי ספירה - וזה פסיק רישיה דניחא ליה או דלא ניחא ליה... - ומצוותו הוא רק לספור בעלמא. ולכן אם ענה לחבירו כמה היום לעומר לא יוכל לספור יותר. אבל לפי זה נפל התירוצו על הסתירה מסימן קפ"ח לסימן רצ"א לגבי סעודה שלישית.⁸

כמו כוונה נגדית

יד. למסקנא אין לחוש במה שהש"ך סופר את העומר לפני הציבור, כי כל אחד אומר לשם יחוד ומתכוין לברך ולספור בעצמו, וגם הש"ך לא מכוין

⁸ תראו מה זו התורה שלנו, סתירות, קושיות ותירוצים. אמרתי פעם בבדיחותא, להבדיל בקוראן או בברית החדשה אין כזו מתיקות. אני מעולם לא אחזתי בידי ספרים חיצוניים, חלילה, וכבר מובא בזה הקדוש (פרשת משפטים דף קכד ע"א): רבי חייא אמר, "ושם אלהים אחרים" - דא מאן דיתעסק בספרין אחרנין דלא מסטרא דאורייתא. "לא ישמע על פיך" - דאסור אפילו לאדכרא לון ולמילף מנייהו טעמא, כ"ש על אורייתא. ע"כ. אבל נפגשתי עם אנשים שמכירים את הקוראן, ושאלתי אותם, יש סתירות בקוראן? וחשבו סטירה בט... אין להם את עומק העיון שיש בתורה שלנו, ורק התורה שלנו "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהילים יח, ט), "פקודי ה' ישרים משמחי לב" (שם, ט).

⁹ לאפוקי מהגומל שאמרנו שלא לענות "ברוך הוא וברוך שמו" בקול רם, כי זה מבלבל את אלה שרוצים לצאת ידי חובה.

¹⁰ {ועי' בחזו"ע שבת כרך ב' (עמ' קמה) שכתב: ונראה שאם המקדש לא כיוון להוציא את שכונו, רק השומע נתכוין לצאת י"ה, משמע מדברי מרן הש"ך שלא יצא. אע"פ שדעת הרדב"ז (הובא במג"א סי' ס), דמצוה דרבנן א"צ כוונה. וכתב הפר"ח (סי' תפ"ט ס"ד), שגם מרן סובר כן. מ"מ מלבד שיש חולקים ע"ז וס"ל שאף במצוות דרבנן צריך כוונה. וכ"פ המשנ"ב (סי' ס"ק"י), ושכ"ד הגר"א. ועי' בברכ"י (סי' תפ"ט ס"ק"ג). וצ"ל

להוציא את מי שמתכוין לברך בעצמו. ויותר מכך, המנהג שכל אחד מברך לעצמו, הוא כמו כוונה נגדית שלא לצאת, והרי הגמרא בברכות (יב.) בסוגיית פתח בשכרא וסיים בחמרא, הסתפקה אם הולכים אחר תחילת הברכה שחשב שהכל או אחר סופה שאמר הגפן, והביאו תלמידי רבינו יונה (ברכות יב.) בשם רבינו שמואל, שלמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה יש להקשות, מה איכפת לי מה כיוון בהתחלה, לעולם נלך אחר הסיום בפיו? ותירץ שמה שכיוון בהתחלה נחשב כוונה נגדית, וכולם מודים שהיא מעכבת. וכן כתבו התוספות (סוכה לט. ד"ה עובר), הרא"ש (בפסקיו סוכה פ"ג סי' לג, ובתשו' כלל ד סי' ט), האור זרוע ח"ב (סי' שיג), שבולי הלקט (סימן שסו), הר"ן (סוף פרק ג' דראש השנה) בשם רשב"ם, וכן דעת הרשב"א (בתשו' סימן תנח) - הובא בבית יוסף (סימן תפט), ועוד. ורק דעת הרא"ה שיוצא ידי חובה בכל אופן, אפילו כשמתכוין שלא לצאת, וזו דעה יחידאה, ולא חוששים לו. ולפי זה גם בספירת העומר שכל אחד רגיל לברך לעצמו, הכוונה מעכבת, ואפילו למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה לא צריך לחוש שיוצאים ידי חובה מהש"ך, ויכולים לברך אחריו. ובתור חומרא בעלמא, מי שרוצה יתנה שבכל ימי העומר מתכוין שלא לצאת ידי חובה מהש"ך, ולא צריך לומר כן בפה, אלא אפילו במחשבה מספיק. וכן כתב בחזון עובדיה (יו"ט עמ' רלא), שטוב הדבר לעשות כן. ולרווחא דמילתא כששומע את ברכת הש"ך יאמר בקול רם "ברוך הוא וברוך שמו", ועל ידי שיעשה הפסק בברכתו - שהרי אפילו המתכוין לצאת ועונה, הרי הוא כאומר "ברוך אתה ה', ברוך הוא וברוך שמו, אלוקינו מלך העולם" - יפתור בכך את הבעיה.

השומע ברכה מחבירו

טו. ראיתי בספר אחד מרבני זמננו שהמציא דבר חדש על פי דברי הגאון רבי זלמן והחזון עובדיה הנ"ל - אבל צריך לדעת איך ללמוד בספרי מרן זצ"ל - שאם יושבים לאכול ארוחת ערב, הוא ואשתו וילדיו, ובירך "המוציא", ושמעו אותו בני הבית וענו אמן - לא בליל שבת או ביום שבת שיש לחם משנה והוא מכוין להוציא את כל בני ביתו, אלא ביום חול - אף שלא התכוין עליהם והם לא התכוונו עליו, שוב לא יברכו, ויאכלו בלי ברכה. אולם מה שבחזון עובדיה כתב לעשות תנאי בספירת העומר שמכוין שלא לצאת ידי חובה בספירת הש"ך, זה לרווחא דמילתא, אבל לא כולם עושים תנאי, ובכל זאת חוזרים וסופרים אחרי הש"ך, כי זה כמו כוונה נגדית. ובברכות הנהנין אם לא יברך בעצמו הרי הוא אוכל בלי ברכה, "וכל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו מעל" (ברכות לה.), וכי איסור זה קל בעינינו? וכן שנים שיושבים לשתות קפה במסעדה כשרה כמוון - אסור להיכנס למסעדה לא כשרה, אפילו לשתות מים - לפגישת עסקים - לא סתם - ובירך "שהכל" על הקפה וחבירו שמע וענה אמן, לפי דעתו ישתה בלי ברכה, כי שמע ברכה ויש לו לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה. אבל מה הסברא בזה, הרי זה כמו כוונה נגדית, כי רגיל כל הזמן לברך בעצמו. לכן אין לחוש לדבריו כלל. ואיך כתב לדמוות מילתא דמילתא שלא בעיון.¹⁰

כמ"ש הגר"מ אריק בספר מנחת פתים בחלק אה"ע (דף נג), שאפי' למ"ד שמצות דרבנן לא בעי כוונה, אינו אלא כשעושה המצוה בעצמו שלא בכוונת המצוה, אבל השומע מאחר בעי' כוונת שומע ומשמיע אף במצוה דרבנן. ועי' בא"ר (סי' ריג סק"ה), שהביא ע"ז דברי מרן הב"י (סי' תקפ"ט), שאפי' למ"ד מצות א"צ כוונה, הני מילי בדבר שיש בו מעשה, אבל במצות שתלויות באמירה בלבד צריך כוונה. ע"ש. וכיו"ב כתב בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג (סי' לד דף כו ע"ד), דס"ל לרבינו יונה שבמצוה התלויה בדיבור לכ"ע מצות צריכות כוונה, אף דמיייר בברכות דרבנן. ועי' בשו"ת תורת חסד מלובלין חאו"ח (סי' מט אות ה), ובשו"ת נהרי אפרסמון (חאו"ח סי' כב), ובשו"ת יבי"א ח"ג (סי' אות ט).

ומי"ש בחזו"ע יו"ט (עמ' רל) לגבי ספיה"ע, עפ"ד הגר"ז שהשומעים הברכה על ספיה"ע מהש"ך יוצאים י"ח למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, וא"כ לא יוכלו לברך אח"כ על הספירה, ואע"פ שההלכה מצוות צריכות כוונה, מ"מ בספק ברכות יש לחוש להאומרים שאין מצוות צריכות כוונה, כל זה הוא לרווחא דמילתא, לצאת י"ח אליבא דכ"ע, אבל בודאי שיתפוס כדעת רוב ככל הראשונים דמהני כוונה נגדית, וכל שבדעתו לברך אח"כ הו"ל ככוונה נגדית שלא לצאת בשמיעה, ושפיר יכול לברך בעצמו.